

HAASTAVISTA KASVATUSTILANTEISTA KOHTI SEESTEISTÄ ARKEA

LIISA AHONEN (KT, KOULUTTAJA, KASVATUSKONSULTTI)

Lapsen sosiaalis-emotionaaliset taidot

- Kehittyvät tiiviissä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa
- Kehitykseen vaikuttavat myös synnynnäiset piirteet
- Kehittyvät hyvin yksilöllisesti → esim. lapsen akateemiset taidot voivat olla ikätasoa paremmat, mutta sos.emot. taidot ikätasoa heikommät
- Ovat yhteydessä lapsen menestymiseen varhaiskasvatuksessa, koulussa ja aikuisuudessa
- Ammattikasvattajat arvioivat sosiaalis-emotionaalisesti kyvykkäitä lapsia muita lapsia myönteisemmin (akateemiset taidot, konfliktit jne..)

Itsesäätelytaito

Itsesäätely tarkoittaa ihmisen kykyä säädellä tunteitaan, käyttäytymistään ja kognitioitaan ympäristölle suotuisalla ja omien tavoitteidensa mukaisella tavalla.

(Tuija Aro ”Miten ymmärrämme itsesäätelyn?” Teoksessa: Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen.)

Sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeen ilmeneminen

- Aggressiivisuus (reaktiivinen, proaktiivinen)
- Uhmakkuus
- Ylivilkkaus, tarkkaamattomuus
- Voimakkaat tunteenpurkaukset
- Vetäytyvyys

Lapsen käyttäytymiseen ja toimintaan liittyvät odotukset realistisiksi!

Mukavuus-
alue

Epämukavuus-
alue, jossa
oppimisen tueksi
tarvitaan aikuista

Vaara-
vyöhyke

Haastavia kasvatustilanteita syntyy...

- Kun ympäristö ja aikuinen eivät tue lasta riittäväällä tavalla
- Kun lapselle asetetaan kohtuuttomia odotuksia
 - ylivilkas lapsi → hiljaa paikoillaan istumisen vaatimus, työn loppuun saattamisen vaatimus
 - helposti tulistuva lapsi → riittämätön tuki itsesäätelyyn
 - vetäytyvä lapsi → paine osallistua ryhmän toimintaan

**HAASTAVAT KASVATUSTILANTEET VÄHENEVÄT KUN HUOMIOTA
SUUNNATAAN KASVATAJAN TOIMINTAAN JA
VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURIIN.**

Vuorovaikutustavat

- Viisi vuorovaikutustapaa:
 - lämmin
 - ristiriitainen
 - tekninen
 - välttelevä
 - etäinen
- Vuorovaikutustavat vaihtelivat lapsi- ja tilannekohtaisesti

Lämpimässä vuorovaikutustavassa aikuinen:

- On töissä lapsia varten
- Sitoutuu syvällisesti vuorovaikutukseen lasten kanssa
- Suhtautuu lapsiin empaattisesti
- Pysähtyy lasten kokemusten äärelle
- Kuuntelee lapsia arvostavasti ja pyrkii tavoittamaan lapsen tulkinnan
- Tunnistaa lasten yksilölliset tarpeet ja tukee lapsia tarkoituksenmukaisella tavalla
- Viestintä kutsuu lapsia vastavuoroiseen vuorovaikutukseen
- Antaa positiivista palautetta usein ja aidosti
- On joustava ja osaa elää hetkessä

Lämmin vuorovaikutustapa

Levoton ja kovaääninen lapsiryhmä on varhaiskasvattajan johdolla siirtymässä liikuntasalista pois. Matti jumittaa kesken matkan aivan yht'äkkiä. Varhaiskasvattaja hoksaa, että Matin leikkiauto on matkan varrella: "Onks se sun auto?" Matti nyökkää. "Ota vaan se," varhaiskasvattaja kehottaa ystävällisesti. Matti ottaa auton, mutta jumittaa yhä paikoillaan. Varhaiskasvattaja huomaa, että Matin mieltä painaa yhä jokin ja hän kysyy asiasta pojalta. Matti vastaa, mutta niin vaimeasti, että sitä ei kuule. Varhaiskasvattaja laittaa korvaa lähemmäksi poikaa ja Matti kertoo olevansa huolissaan siitä, että auton kyljessä oleva tarra on reunasta hieman irti. Varhaiskasvattaja ottaa liimaa ja kysyy Matilta, liimataanko tarra kiinni. Matti nyökkää ja kasvattaja liimaa tarran liimapuikon avulla uudelleen kiinni. Nyt tarran reuna ei enää repsota. Matti on silminnähden tyytyväinen ja matka voi jatkua.

Miten kohtaan lapsen lämpimästi?

- Panosta suhteeseen
- Ole läsnä hetkessä
- Vastaa vahvoihin tunteisiin empatialla
- Ole johdonmukainen, mutta joustava

Ristiriitaisessa vuorovaikutustavassa aikuinen:

- Sitoutuu vuorovaikutukseen lasten kanssa vain osan ajasta
- Tunnistaa toisinaan toimimattoman vuorovaikutuksen ja muuttaa lennossa toimintatapaansa lapsen tarpeisiin paremmin vastaavaksi
- Toisinaan herpaantuu lämpimästä vuorovaikutustavasta ja siirtää huomionsa lasten tarpeista sivuun
- Ei aina tunnista lapsen tarvetta pitkäkestoiseen tukeen

Ristiriitainen vuorovaikutustapa

Aletaan valmistautua päiväunille. Eteisessä on paljon melua ja protestointia. Lapset eivät halua riisua päiväunia varten. Joosua kieltäytyy itkien kovaäänisesti laittamasta itse vaatteitaan nätisti pinoon naulakkoon. Varhaiskasvattaja komentaa Joosuaa viilein ja lyhyin käskyin. Alun protestointi on voimistunut ja tilanne on ajautunut tahtojen taisteluksi. Varhaiskasvattaja poimii Joosuan syliinsä, kun kiukuttelu yltyy. Joosua kiukkuu kuitenkin yhä ja nipistää varhaiskasvattajaa. Varhaiskasvattaja vaihtaa lennossa taktiikkaansa pakottavasta tyylistä innostavaan ja motivoivaan tapaan pinota yhdessä vaatteita penkille. Joosua osallistuu leikkiin innoissaan ja itku vaihtuu nopeasti hymyyn. Varhaiskasvattaja ja Joosua pinoavat vaatteita leikin lomassa, ja yllättäen tunnelma onkin lämmin, kunnioittava ja vastavuoroinen.

Teknisessä vuorovaikutustavassa aikuinen:

- Nojautuu työssään rutiineihin
- Pitää kiinni pedagogisista suunnitelmistaan
- Kadottaa ainakin osittain aidon tunneyhteyden lapsiin
- Osaa toisinaan näennäisen oikein aktivoida lapsia
- Antaa positiivista palautetta melko usein, mutta palautteella ei ole yhteyttä lapsen myönteisempään käyttäytymiseen
- Selvittää haastavia tilanteita mekaanisesti

Tekninen vuorovaikutustapa

Koko päiväkodin yhteinen lauluhetki on kestänyt jo yli 40 minuuttia, eivätkä lapset oikein jaksa enää keskittyä tai osallistua innostuneina sinänsä mukaviin leikkeihin. Häiritsevä käyttäytyminen on lisääntynyt selvästi tuokion edetessä loppua kohden. Vain muutama lapsi on enää sitoutunut leikkiin, pienimmät nuokkuvat, osa on umpiunessa ja isommat hyörivät omalla paikallaan levottomina. Sara makaa penkillään, Jenni leikkii helmikorullaan, Oskari viihdyttää itseään taas sormimerkeillään. Tuokio olisi nyt ulkopuolisen havainnoijan mielestä viimeistään aika lopettaa, mutta leikki jatkuu yhä.

Välittelevässä vuorovaikutustavassa aikuinen:

- Välittelee haastavia kasvatustilanteita erityisesti aggressiivisesti tai uhmakkaasti käyttäytyvien lasten kanssa
- Saattaa aluksi sitoutua vuorovaikutukseen mutta poistuu tilanteesta kesken kaiken pois
- Turhautuu ratkaisemaan samanlaisina toistuvia haastavia kasvatustilanteita
- Kokee neuvottomuutta ja riittämättömyyttä vaativassa tilanteessa
- Siirtää vastuuta mielellään työtovereille
- Saattaa sitoutua syvällisesti osaan lapsiryhmästä ja vältellä vain aggressiivisesti tai uhmakkaasti käyttäytyviä lapsia

Välittelevä vuorovaikutustapa

Satu tulee kertomaan tuohtuneena varhaiskasvattajalle: "Mauri otti kynän meiltä!" Varhaiskasvattaja rientää apuun. Mauri seisoo tiukan näköisenä värikynä puristettuna nyrkkinsä sisään: "Tää ei oo teidän!!" Mauri sanoo uhmakkaaseen sävyyn katsoen Satua tiukasti. Varhaiskasvattaja: "Tarvitseeko Mauri nyt kynää? Sä voit Mauri jättää kynän pöydälle kun et enää piirtele." Mauri seisoo yhä kynä eteenpäin kohotetussa kädessään. Satu jatkaa omia väritystöitään varhaiskasvattajan ohjatessa hänet takaisin pöydän ääreen yhä ilman menettämäänsä kynää. Mauri seisoo yhä uhmakkaasti kynä kädessään. Hän on juuri vähän aikaa sitten ajellut innoissaan nuken rattailla ympäri huonetta. Varhaiskasvattaja ehdottaa: "Lähdetkö Mauri ajelemaan?" Mauri koskee rattaita, mutta pui jalkaansa yhä, nyt jo vaimeammin. Varhaiskasvattaja lähtee yllättäen tilanteesta pois, jonka jälkeen Mauri ryhtyy jälleen ajelemaan rattailla. Sadulle ei sanoiteta tilannetta, vaikka häneltä otettiin kynä kädestä.

Etäisessä vuorovaikutustavassa aikuinen:

- On viileä ja etäinen
- Ei hakeudu aitoon vuorovaikutukseen lasten kanssa
- Ohjaa lapsia kielloilla ja komennoilla
- Ei ole kiinnostunut lapsen yksilöllisistä tarpeista, ajatuksista ja kokemuksista
- Huomaa lapsen haasteet mutta ei onnistumisia

Etäinen vuorovaikutustapa

Maisalle ja Annille on tullut riitaa. En ole nähnyt tilannetta, kuten ei ole myöskään tilannetta selvittämään saapunut varhaiskasvattaja. Tytöt ovat ilmeisesti hieman tuuppineet ja läpsineet toisiaan. Varhaiskasvattaja puuttuu tilanteeseen tiukasti ja asettaa tytöt istumaan jäähypenkeille eteiseen. Varhaiskasvattaja kommentoi tuohtuneena: ”Ennen kuulumatonta, että kaksi tyttöä on yhtä aikaa jäähyllä!” Hän vahtii jäähyyä vieressä. Maisan jäähyy päättyy ja varhaiskasvattaja kysyy tältä, ymmärtääkö tyttö miksi joutui jäähylle, mutta vastaakin itse samaan hengen vetoon, ettei toista saa satuttaa. Maisa nyökkää ja poistuu tilanteesta.

Jostain syystä Annin jäähyy jatkuu yhä ja varhaiskasvattaja juttelee tälle negatiivisella äänensävyllä jäähyn ajan: ”Mitä ois pitänyt tehdä jos toinen satuttaa toista?” Anni on vaisun oloinen eikä vastaa. ”Kertoa aikuiselle, eikä lyödä toista” varhaiskasvattaja vastaa itse itselleen. Vaikka varhaiskasvattaja on juuri sanonut, että jäähyy jatkuu vielä kaksi minuuttia, hän päästää Annin pois jäähyltä. Tytöt ryhtyvät leikkimään uudelleen yhdessä. Leikki tuntuu lähtevän hyvin liikkeelle, vaikka tytöt ovatkin hieman vaisuja jäähyn jälkeen. Varhaiskasvattaja siirtyy tarkkailemaan leikin kulkua.

Toimintatuokioiden haasteet

- Suurissa ryhmissä esiintyy toimintatuokioiden aikana runsaasti lasten haastavaa käyttäytymistä (sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve)
- Mikä toimintatuokioissa laukaisee haastavaa käyttäytymistä?
 - lasten näkökulmasta tylsä sisältö (esim. kalenterihetki)
 - hiljaa paikoillaan istumisen vaatimus
 - loppuunsaattamisen vaatimus
 - riittämätön tuki (esim. keskittymiseen ja tunteiden säätelyyn)

”Tällainen on salaisuuteni. Se on hyvin yksinkertainen: vain sydämellään näkee hyvin.”(Pikku prinssi)

Kirjallisuutta

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa.
- Greene, R.W. 2008. Koulun hukkaamat lapset. Opas käytösongelmaisten lasten auttamiseksi. Porvoo: WS Bookwell oy.
- Greene, R. W. 2010. Tulistuva lapsi. Uusi lähestymistapa helposti turhautuvien ja joustamattomien lasten ymmärtämiseen ja kasvattamiseen.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua. Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2006. Temperamentti ja koulumenestys.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys.
- Oulasmaa, M ja Riihonen, R. (Toim.) 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy.
- Salmivalli, C. 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Juva: WS Bookwell oy.

Liisa Ahonen
KT, kouluttaja,
kasvatuskonsultti

050-5893762

liisa.ahonen@kasvusto.fi

www.kasvusto.fi

Facebook.fi/kasvusto